

MIPA

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma

YHTEENVETO KYSELYISTÄ VAPAAEHTOISILLE, VERTAISILLE JA KOKEMUSASiantuntijoille

Jouni Puumalainen 27.2.2017

1. Johdanto

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma eli MIPA-hanke on vuodesta 2015 lähtien tuottanut tietoa näiden järjestöjen toiminnasta ja hanke jatkuu vielä vuoden 2018 loppuun. Hankkeen yhtenä osana on tarkasteltu vapaaehtoisten, vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden toimintaa näissä järjestöissä.

Suomessa on jo vuosikymmenien perinteet järjestöissä toimiville vapaaehtoisille ja vertaisille, esimerkkinä vaikka AA-ryhmät ja mielenterveyskuntoutujien yhdistykset. Myös kokemusasiantuntijuutta on kehitetty näiden järjestöjen piirissä.

Kolmannen sektorin merkityksen lisääntyessä on myös erilainen vapaaehtoistoiminta noussut keskusteluun (Marjovuori 2014). Yhteiskunnallisesti vapaaehtoisuuden tarvetta perustellaan eräänlaisena lisäresurssina palkkatyöntekijöille. Perinteisesti vapaaehtoistyötä on tarkasteltu järjestöjen ja yhdistyksen toimintana, joka tapahtuu altruistisena ikään kuin meiltä teille -toimintana. Rochester ym. (2010) näkevät kuitenkin yhä lisääntyvämpänä toimintana eräänlaisen oma-avun, jossa tuotetaan apua samassa tilanteessa olevalle, eräänlaisena meiltä meille -toimintana. Kolmantena vapaaehtoisuuden lajina on sitten kokemusasiantuntijana toimiminen siten, että tuodaan ammattilaisten rinnalle kokemukseen perustuva asiantuntemus eli tavallaan viedään viestiä palvelujen käyttäjien puolelta palveluista päättävälle.

Suomessa ovat vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus päässeet myös tieteellisen mielenkiinnon kohteeksi. Esimerkiksi Ari Marjovuon väitöskirjan (2014) tutkimuskohteena oli vapaaehtoisuus järjestöissä ja Päivi Rissanen väitöskirja (2015) on esimerkki uudelta avaukselta kokemusasiantuntijatyöhön. Myös oppaita ja kokoomateoksia on aiheista syntynyt, esimerkkinä Outi Hietalan ja Päivi Rissanen opas kokemusasiantuntijatoiminnasta (2015).

MIPA-hankkeessa tuotetaan tietoa kolmesta eri aihepiiristä: 1) järjestöjen toiminnasta, 2) järjestöjen toimintaan osallistuvien kansalaisten hyvinvoinnista sekä 3) järjestöissä tapahtuvasta vapaaehtoisten, vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden toiminnasta. Tutkimustyö alkoi käsitetarkastelusta (Rissanen ja Puumalainen 2016) ja jatkui sitten määrällisillä kyselyillä. Vuosina 2017 ja 2018 hankkeen kolmannen osatehtävän selvittämistä jatketaan laadullisella otteella. Tämä katsaus koskee vuoden 2016 kesällä tehtyjä kyselyitä.

2. Kyselyjen toteuttaminen ja vastanneet

Kaikkiaan tehtiin neljä eri kyselyä: 1) työntekijöille vapaaehtoisten toiminnasta, 2) työntekijöille vertaisten/kokemusasiantuntijoiden toiminnasta, 3) vapaaehtoisille heidän kokemuksistaan sekä 4) vertaisille/kokemusasiantuntijoille heidän kokemuksistaan. Vertaisten/kokemusasiantuntijoiden osalta kyselyissä määritettiin, että vertaisia ja kokemusasiantuntijoita toimii eri järjestöissä erilaisilla nimityksillä ja kyselyssä tarkoitetaan niitä kaikkia. Esimerkiksi A-killoissa toimivat vertaiset kutsuvat itseään A-kiltalaisiksi.

Kyselyjä jaettiin mukana olevien organisaatioiden yhdyshenkilöiden kautta sekä Facebook-ryhmissä. Kyseessä on ns. lumipallo-menetelmä, jota käytetään silloin, kun on mahdotonta kohdistaa kyselyä tarkkaan määriteltyyn ryhmään. Ei nimittäin ole tarkkaan tiedossa, kuinka moni työntekijä järjestöissä tekee yhteistyötä vapaaehtoisten tai vertaisten/kokemusasiantuntijoiden kanssa ja varsinkin vapaaehtoisten määrä vaihtelee jatkuvasti.

Neljään kyselyyn kertyi vastauksia seuraavasti:

- 1) Työntekijät vapaaehtoisista (n= 27)
- 2) Työntekijät vertaisista/kokemusasiantuntijoista tms. (n= 60)
- 3) Vapaaehtoiset (n=89)
- 4) Vertaiset/kokemusasiantuntijat tms. (n=76)

Tässä raportoitavien kyselyiden analyysissä on vapaaehtoisten ja vertaisten/kokemusasiantuntijoiden vastaukset yhdistetty ja tulokset raportoidaan vertaillen näitä ryhmiä toisiinsa silloin kun se on mahdollista. Jos muuttuja koskee vain ainoastaan toista ryhmää, raportoidaan sen tulokset. On myös muistettava, että vastaajien joukossa nämä eri ryhmät lomittuvat jonkin verran keskenään.

3. Vapaaehtoiset ja vertaiset/kokemusasiantuntijat

3.1.Vastaajien perustiedot

Valtaosa vastaajista kuului johonkin mielenterveysjärjestöön, päihdejärjestöihin kuului vain 15 % vastaajista. 10 % vastaajista katsoi edustavansa molempia ja niin ikään 10 % vastaajista tuli joistakin muista järjestöistä. (Taulukko 1) Muina järjestöinä mainittiin mm. Lähimmäisapu, Lastensuojelu-perheiden tuki, Lapsena hyväksikäytetyt, MS-tauti, Neuroyhdistys, Suomen Punainen Risti, SETA, Takuusäätiö, vanhusten huolto tai ystävätoiminta. Kysely oli siis tavoittanut muitakin organisaatioita kuin päihde- ja mielenterveysjärjestöjä. Nämä 17 muun alan edustajaa päätettiin kuitenkin sisällyttää analyysihin, olivathan he kuitenkin kyselyn mukaisissa toiminnoissa mukana. Vapaaehtoisia oli vastaajien joukossa hieman enemmän kuin vertaisia tai kokemusasiantuntijoita (taulukko 1).

Taulukko 1. Vastaajat pääasiallisen järjestön mukaan ja sen mukaan mihin vastaajaryhmään (vapaaehtoiset vai vertaiset/kokemusasiantuntijat) he kuuluivat.

	n	%
Pääasiallinen järjestö		
Päihteet/päihteettömyys	24	15
Mielenterveys	108	65
Mielenterveys ja päihteet	16	10
Muu järjestö	17	10
Yhteensä	165	100
Vastaajaryhmä		
Vapaaehtoiset	89	54
Vertaiset/kokemusasiantuntijat	76	46
Yhteensä	165	100

Taulukko 2. Pääasiallinen järjestö vastaajaryhmän mukaan (%).

	Päihteet	Mielenterveys	Päihteet ja mielenterveys	Muut	Kaikki (n)
Vapaaehtoiset	33	67	25	29	54
Vertaiset	67	33	75	71	45
Yhteensä (n)	100 (24)	100 (108)	100 (16)	100 (17)	100 (165)

Taulukko 3. Sukupuoli vastausryhmittäin (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Nainen	71	53	63
Mies	29	47	37
Yhteensä (n)	100 (89)	100 (75)	100 (164)

Päihdejärjestöjä edustaneista vastaajista samoin kuin sekä päihde- että mielenterveysjärjestöjä sekä muita järjestöjä edustaneista vastaajista suurin osa oli vertaisia tai kokemusasiantuntijoita. Sen sijaan mielenterveysjärjestöissä toimivista vastaajista suuri osa toimi vapaaehtoisina. (Taulukko 2) Tämän kyselyn mukaan naisia oli vapaaehtoisissa ja vertaisissa miehiä enemmän ja erityisesti vapaaehtoisissa naiset olivat huomattavana enemmistönä (taulukko 3). Myös pääasiallisen järjestön mukaan oli sukupuolen mukaan eroja: mielenterveysjärjestöjen vastaajista samoin kuin muiden järjestöjen vastaajista suurin osa oli naisia. Miehet taas olivat enemmistönä päihdejärjestöihin tai sekä päihde- että mielenterveysjärjestöihin kuuluvissa vastaajissa. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Sukupuoli pääasiallisen järjestön mukaan (%).

	Päihteet	Mielenterveys	Päihteet ja mielenterveys	Muut	Kaikki (n)
Nainen	29	72	44	71	63
Mies	71	28	56	29	37
Yhteensä (n)	100 (24)	100 (107)	100 (16)	100 (17)	100 (164)

Vastaajista hieman yli neljäsosa oli alle 45-vuotiaita. Vapaaehtoisissa korostuivat yli 64-vuotiaat eli vanhuuseläkkeellä olevat; heitä oli vapaaehtoisista runsas kolmasosa. (Taulukko 5) Se, että vapaaehtoiset olivat jonkin verran iäkkäämpiä kuin vertaiset, näkyi myös iän keskiarvoissa: vapaaehtoisilla iän keskiarvo oli 53,91 vuotta ja vertaisilla 51,45 vuotta.

Taulukko 5. Vastausryhmittäinen ikäjakautuma (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Alle 45	25	29	27
45-54	19	28	23
55-64	22	32	27
65 tai enemmän	34	11	23
Yhteensä (n)	100 (86)	100 (76)	100 (161)

Taulukko 6. Vastaajaryhmien elämäntilanne (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Työelämässä	29	33	31
Eläkkeellä	51	55	55
Muu tilanne	20	12	16
Yhteensä (n)	100 (89)	100 (76)	100 (165)

Vastaajista noin kolmasosa oli edelleen työelämässä, yli puolet oli jollakin eläkkeellä ja 16 % jossakin muussa elämäntilanteessa kuten opiskelemissa, työttömänä tai hoitamassa kotia. Vastaajaryhmien välillä ei juurikaan ollut eroa elämäntilanteessa, joskin muu tilanne oli vapaaehtoisilla useammin kuin vertaisilla. (Taulukko 6.) Miltei kaikki vastanneet olivat jäseniä siinä järjestössä, jossa he toimivat vapaaehtoisina tai vertaisina/kokemusasiantuntijoina (taulukko 7).

Taulukko 7. Jäsenyys järjestössä, jossa toimii (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
On jäsen	85	90	87
Ei ole jäsen	15	10	13
Yhteensä (n)	100 (89)	100 (76)	100 (165)

3.2. Vastaajien kokemukset toiminnasta

Noin viidennes vastaajista oli toiminut vapaaehtoisena tai vertaisena/kokemusasiantuntijana varsin pitkään eli kymmenen vuotta tai enemmän. Suurin piirtein saman verran oli vasta toimintaan mukaan tulleita. Vastaajaryhmittäin ei jakaumissa juuri eroja ollut, joskin vapaaehtoisissa oli enemmän vasta mukaan tulleita ja vertaisissa/kokemusasiantuntijoissa enemmän niitä, jotka olivat olleet toiminnassa 1-2 vuotta. (Taulukko 8)

Taulukko 8. Vastaajaryhmittäin aika, jonka on toiminut vapaaehtoisena tai vertaisena/kokemusasiantuntijana (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Alle vuoden	21	14	18
1 – 2 vuotta	12	28	19
3 – 4 vuotta	19	17	18
5 – 9 vuotta	28	21	25
10 vuotta tai enemmän	19	20	19
Yhteensä (n)	100 (89)	100 (76)	100 (165)

Vapaaehtoisena tai vertaisena/kokemusasiantuntijana toimimiseen käytetty aika pyydettiin arvioimaan keskimääräisesti, koska tiedetään, että käytetty aika saattaa vaihdella runsaastikin, riippuen toiminnan tarpeesta tai omista mahdollisuuksista. Muutenkin osa vastauksista vaati tulkintaa, jossa käytettiin vastaajan antamia muita toimintaan liittyviä tietoja, kuten toiminnan luonne. Reilu neljäsosa vastanneista käytti viikoittain aikaa toimintaan yhden-viiden päivän verran, miltei puolet käytti aikaansa toimintaan vain korkeintaan 2 tuntia viikossa. Vapaaehtoisissa oli hieman toista ryhmää enemmän niitä, jotka käyttivät aikaansa toimintaan vain korkeintaan 2 tuntia viikossa. Vertaisissa/kokemusasiantuntijoissa puolestaan oli vapaaehtoisia enemmän niitä, jotka käyttivät aikaansa toimintaan 8-40 tuntia viikossa. (Taulukko 9)

Taulukko 9. Vastaajaryhmittäin aika, jonka viikossa käyttää vapaaehtoisena tai vertaisena/kokemusasiantuntijana toimimiseen (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Korkeintaan 2 tuntia	53	37	45
3 – 7 tuntia	25	28	26
8 – 40 tuntia	22	35	28
Yhteensä (n)	100 (89)	100 (74)	100 (163)

Koko aineistossa ajankäytön keskiarvo oli 6,8 tuntia viikossa. Ero vastaajaryhmittäin oli suuri, sillä vertaisilla/kokemusasiantuntijoilla keskiarvo oli 8,2 tuntia viikossa ja vapaaehtoisilla 5,63 tuntia viikossa. Vertaisilla keskiarvoa nostivat muutamat vastaajat, jotka käyttävät paljon aikaansa tähän toimintaan, kaksi heistä jopa 40 tuntia viikossa eli he ovat käytännössä täystyöllistettyjä. Jakaumat ovat

erittäin vinoja, mikä näkyy siinäkin, että koko aineistossa mediaani oli 3 tuntia, vertaisilla/kokemusasiantuntijoilla 4 tuntia ja vapaaehtoisilla 2 tuntia. Tuloksiin on siis syytä suhtautua suuntaa-antavina.

Vastausten mukaan vapaaehtoiset ja vertaiset/kokemusasiantuntijat saivat työhönsä varsin hyvin, sillä vain noin viidennes totesi, ettei ollut saanut työhönsä. Vapaaehtoiset totesivat muita useammin saaneensa sitä riittävästi, vertaiset/kokemusasiantuntijat taas totesivat vapaaehtoisia useammin, että työhönsä oli saatu, mutta riittämättömästi. (Taulukko 10) Noin kolmasosa oli kokenut jossakin vaiheessa uupumista tai väsymistä toimiessaan vapaaehtoisena tai vertaisena/kokemusasiantuntijana (taulukko 11).

Taulukko 10. Työhönsä saanti vastaajaryhmittäin (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Ei ole saanut	21	17	19
Kyllä, ei riittävästi	11	26	18
Kyllä, riittävästi	68	57	63
Yhteensä (n)	100 (87)	100 (76)	100 (163)

Taulukko 11. Vastaajaryhmittäin onko joskus toiminnasta uupunut tai väsynyt liikaa (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Ei ole	69	64	67
On	31	36	33
Yhteensä (n)	100 (89)	100 (76)	100 (165)

Taulukossa 12 on esitetty ristiintaulukointina vertaisten/kokemusasiantuntijoiden kokemukset uupumisesta tai väsymisestä sen mukaan, kuinka vastaaja on saanut työhönsä. Niistä, jotka eivät ole saaneet työhönsä oli 62 % kokenut uupumista tai väsymistä, kun sen sijaan työhönsä riittävästi saaneista vain noin viidennes oli tällaista kokenut (taulukko 12). Tämä viittaa siihen, että vertaiset/kokemusasiantuntijat tarvitsevat työhönsä siinä kuin muutkin työntekijät ja työhönsällä pystytään tukemaan heidän selviytymistä työstään.

Taulukko 12. Vertaisten/kokemusasiantuntijoiden kokemukset uupumisesta tai väsymisestä työhönsä saannin mukaan (%).

	Ei ole uupunut	On uupunut	Kaikki (n)
Ei ole saanut	38	62	100 (13)
Kyllä, ei riittävästi	50	50	100 (20)
Kyllä, riittävästi	79	21	100 (42)
Yhteensä	64	36	100 (75)

Vapaaehtoisten kokemukset työnohjauksesta eivät ole suinkaan niin yksiselitteisiä kuin vertaisten/kokemusasiantuntijoiden. Uupumista tai väsymistä kokeneiden osuus on kyllä heissäkin pienempi niillä, jotka ovat saaneet työnohjausta kuin niillä, jotka eivät sitä ole saaneet, mutta ero ei ole niin selkeä kuin vertaisilla/kokemusasiantuntijoilla. Vapaaehtoisilla nousee sen sijaan esille ryhmä, joka on saanut työnohjausta, mutta riittämättömästi: heistä 60 % on kokenut uupumista tai väsymistä. (Taulukko 13)

Taulukko 13. Vapaaehtoisten kokemukset uupumisesta tai väsymisestä työohjauksen saannin mukaan (%).

	Ei ole uupunut	On uupunut	Kaikki (n)
Ei ole saanut	67	33	100 (18)
Kyllä, ei riittävästi	40	60	100 (10)
Kyllä, riittävästi	76	24	100 (58)
Yhteensä	70	30	100 (86)

Taulukko 14. Vastaajaryhmittäin, onko tehnyt kirjallisen sopimuksen järjestön/yhdistyksen kanssa toimimisestaan vapaaehtoisena tai vartaisena/kokemusasiantuntijana (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Ei ole tehnyt sopimusta	37	44	40
On sopimus	52	49	51
Ei osaa sanoa	11	7	9
Yhteensä	100 (89)	100 (75)	100 (164)

Noin puolella vastaajista oli kirjallinen sopimus toiminnasta järjestön tai yhdistyksen kanssa. Vastaajaryhmittäin jakautumissa ei juurikaan ollut eroja. (Taulukko 14) Kolmelle neljäsosalle oli kerrottu heidän omat vastuunsa (taulukko 15) ja kahdelle kolmasosalle oli kerrottu heidän oikeutensa (taulukko 16) heidän toimiessaan vapaaehtoisina tai vertaisina/kokemusasiantuntijoina.

Taulukko 15. Vastaajaryhmittäin, onko kerrottu omat vastuut (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Ei ole kerrottu	10	13	12
On kerrottu	80	70	75
Ei osaa sanoa	10	17	13
Yhteensä	100 (89)	100 (76)	100 (165)

Taulukko 16. Vastaajaryhmittäin onko kerrottu omat oikeudet (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Ei ole kerrottu	14	17	15
On kerrottu	72	61	67
Ei osaa sanoa	15	21	18
Yhteensä	100 (88)	100 (75)	100 (163)

Taulukko 17. Tiedonsaanti järjestön/yhdistyksen jokapäiväisestä toiminnasta vastaajaryhmittäin (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
On saanut riittävästi tietoa	98	90	94
Ei ole saanut riittävästi tietoa	2	10	6
Yhteensä (n)	100 (87)	100 (76)	100 (163)

Valtaosa vastaajista katsoi, että he saavat aivan riittävästi tietoa järjestön/yhdistyksen jokapäiväisestä toiminnasta (taulukko 17), joten järjestöt/yhdistykset ovat tällä tavoin pystyneet ottamaan vapaaehtoiset ja vertaiset/kokemusasiantuntijat mukaan toimintaansa. Valtaosa vastaajista katsoi myös, ettei järjestö/yhdistys odota heiltä liikoja (taulukko 18). Miltei kaikki vastaajat totesivat, että muut työntekijät tai ammatillaiset tai viranomaiset suhtautuivat vapaaehtoisiin tai vertaisiin/kokemusasiantuntijoihin hyvin (taulukko 19).

Taulukko 18. Vastaajaryhmittäin, kokeeko järjestön/yhdistyksen odottavan vapaaehtoiselta vertaiselta/kokemusasiantuntijalta liikaa (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
Ei odota liikaa	91	93	92
Odottaa liikaa	9	7	6
Yhteensä (n)	100 (87)	100 (76)	100 (163)

Taulukko 19. Vastaajaryhmittäin kokemus siitä, miten järjestön/yhdistyksen työntekijät ja muut ammatillaiset tai viranomaiset suhtautuvat vapaaehtoiseen ja vertaiseen/kokemusasiantuntijaan (%).

	Vapaaehtoiset	Vertaiset	Kaikki (n)
He suhtautuvat hyvin	99	96	97
He suhtautuvat huonosti	1	4	3
Yhteensä (n)	100 (86)	100 (75)	100 (161)

Vertaisilta/kokemusasiantuntijoilta kysyttiin myös heidän saamastaan rahallisesta korvauksesta. Taulukosta 20 nähdään, että noin kolmasosa vastanneista ei saa minkäänlaista rahallista korvausta ja neljäsosa saa rahallisen korvauksen aina. Yleisintä on se, että vertainen/kokemusasiantuntija saa joskus rahallisen korvauksen, mutta ei siis kaikesta tekemästään työstä.

Taulukko 20. Vertaisten/kokemusasiantuntijoiden saama rahallinen korvaus.

	n	%
Ei saa koskaan rahallista korvausta	24	32
Saa joskus rahallisen korvauksen	32	43
Saa aina rahallisen korvauksen	19	25
Yhteensä	75	100

Yleisin korvausmuoto on palkka tai palkkio ja kulukorvauksenkin on saanut noin kolmasosa. Lahjakortti on melko harvoin palkkana tehdystä työstä. Muunlaisia korvauksia oli saanut vajaa viidesosa vastanneista. (Taulukko 21) Muina korvausmuotoina mainittiin matkakulujen korvaus, kahviliput, alennusliput teatteriin, korvaus puhelimen käytöstä tai liput uimahalliin.

Taulukko 21. Vertaisen/kokemusasiantuntijan saama rahallisen korvauksen muoto. Vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon.

	n	%
Palkka tai palkkio	34	45
Kulukorvaus	24	32
Lahjakortti	6	8
Muussa muodossa	14	18

Vastaajista 40 % katsoi, ettei rahallinen korvaus ollut lainkaan tärkeä, yli kolmannes katsoi sen olevan melko tärkeä ja vajaa neljännes piti sitä erittäin tärkeänä (taulukko 22).

Taulukko 22. Rahallisen korvauksen merkitys vertaiselle/kokemusasiantuntijalle.

	n	%
Ei lainkaan tärkeä	30	40
Melko tärkeä	27	37
Erittäin tärkeä	17	23
Yhteensä	74	100

Taulukko 23. Rahallisen korvauksen merkityksen yhteys rahallisen korvauksen saantiin (%).

	Ei lainkaan tärkeä	Melko tärkeä	Erittäin tärkeä	Kaikki (n)
Ei koskaan rahallista korvausta	63	11	6	31
Joskus rahallinen korvaus	27	56	53	43
Aina rahallinen korvaus	10	33	41	26
Yhteensä (n)	100 (30)	100 (27)	100 (17)	100 (74)

Rahallisen korvauksen merkitys on yhteydessä rahallisen korvauksen saantiin. Valtaosa (63 %) heistä, joille korvaus ei ole lainkaan tärkeä, ei sitä koskaan myöskään saa ja vain 10 % saa sen aina. Vastaavasti valtaosa (94 %) heistä, joille rahallinen korvaus on erittäin tärkeä, sitä myös saa vähintään joskus ja 41 % aina. Vain 6 % eli yksi vastaaja ei saa koskaan rahallista korvausta, vaikka kokee sen erittäin tärkeäksi. (Taulukko 23)

4. Yhteenveto

Kyselyt eivät siis muodosta edustavia otoksia vapaaehtoisista eikä vertaisista tai kokemusasiantuntijoista. Vastanneiden joukkoa lienee pidettävä lähinnä näytteinä näistä ryhmistä. Koska ei ollut varmuutta näiden ryhmien määristä eikä heistä ole olemassa kattavia rekistereitä jo tietosuojakysymysten takia, päädyttiin käyttämään niin sanottua lumipallo-otosta. Järjestöjen yhdyshenkilöitä pyydettiin jakamaan kyselylomakkeiden linkkejä parhaaksi katsomallaan tavalla ja linkkejä jaettiin myös erilaisiin nettiryhmiin.

Vastanneista valtaosa kuului johonkin mielenterveysjärjestöön tai -yhdistykseen, päihdepuolen vastaajien määrä oli yllättävän pieni. Erityisesti vapaaehtoisissa mielenterveyspuoli oli hyvin edustettuna, vertaisissa ja kokemusasiantuntijoissa päihdejärjestöjen edustus oli suurempi. Vapaaehtoisista suurin osa oli naisia ja heidän osuutensa oli miehiä suurempi myös vertaisissa ja kokemusasiantuntijoissa. Järjestön toimiala näkyi myös sukupuolijakaumassa; päihdejärjestöjen vastaajissa olivat miehet enemmistönä, mielenterveysjärjestöjen vastaajissa puolestaan naiset. Vapaaehtoiset olivat jonkin verran vanhempia kuin vertaiset ja kokemusasiantuntijat. Yleensä vastaajat olivat keski-ikältään varsin vanhoja, keskiarvo oli yli 50 vuotta. Valtaosa vastaajista oli eläkkeellä ja noin kolmasosa työelämässä.

Osa vastaajista oli jo kokeneita konkareita, mutta joukossa oli myös vastikään toimintaan tulleita. Keskimäärin aikaa toimintaan käytettiin 6,8 tuntia viikossa. Vapaaehtoiset käyttivät toimintaan aikaansa huomattavasti vähemmän kuin vertaiset ja kokemusasiantuntijat. Vertaisissa ja kokemusasiantuntijoissa oli vastaajia, jotka käytännössä olivat kuin kokopäivätyössä.

Vastaajat kokivat pääasiassa saavansa työnohjausta varsin hyvin ja uupumusta oli kokenut kolmasosa. Työnohjauksen merkitys näkyi siinä, että niillä, jotka olivat saaneet työnohjausta, oli vähemmän uupumiskokemuksia kuin muilla.

Vastaajista noin puolella oli kirjallinen sopimus toiminnasta ja suurimmalle osalle oli selvitetty toimintaan liittyvät vastuut ja oikeudet eli perehdytys toimii tämän perusteella hyvin. Järjestön tai yhdistyksen ei myöskään koettu odottavan vapaaehtoisilta liikaa. Suurin osa vertaisista ja kokemusasiantuntijoista saa myös rahallisen korvauksen. Mitä tärkeämpänä rahallista korvausta pitää, sitä useammin on myös saanut rahallisen korvauksen.

Lähteet

Hietala, O. & Rissanen, P. (2015): Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kokemusasiantuntija – hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palvelujen kehittäjäksi. Kuntoutussäätiö ja Mielenterveyden Keskusliitto. Helsinki.

Marjovuori, A. (2014): Vapaaehtoistyön ytimessä. Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Helsinki.

Rissanen, P. (2015): Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Kuntoutussäätiö tutkimuksia 88/2015. Helsinki.

Rissanen, P. & Puumalainen, J. (2016): Kokemuksen kautta osaamiseen: Vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus. Kuntoutus 39, 1/2016, 52-58.

Rochester, C., Paine, A., Howlett, S. & Zimmeck, M. (2010): Volunteering and Society in the 21st Century. Palgrave Macmillan. Basingtone.